

## Odjeljenje za razvojno istraživačke poslove i socijalne inovacije

Denyel-Ismir Kovač prof. sociologije

### Kada djetetu reći DA, a kada NE?

Značaj socijalnog i emocionalnog razvoja kod djeteta se vidi u svakom dijelu njegovog života. Dijete će imati snažan temelj za kasniji razvoj, ako ono može upravljati osobnim osjećajima, razumjet će tuđe osjećaje i potrebe, te interakciju će razvijati pozitivno s drugima. Razlike u rezultatu društvenog i emocionalnog razvoja kod djeteta su individualne, ovise od više faktora između ostalih ovise od urođenog temperamenta, kulturnih utjecaja, ponašanja po uzoru odraslih. Svako dijete treba model prihvatljivog ponašanja kako bi što lakše odraslo i razvijalo se, a najbolji model treba da mu pružaju roditelji. Dakle, treba mu osigurati vodstvo i usmjeravanje u stabilnom i ugodnom okruženju kako uskom obiteljskom jednako tako i širem društvenom. Sve navedeno su zapravo pokazatelji kako bi roditelji trebali preuzeti roditeljsku odgovornost te postaviti granice, kako bi djeca usvojila i prihvatila obiteljske vrijednosti, odnosno reći “**ne**” kad isto smatraju potrebnim.

Dakle, na pitanje čemu reći *da* ili *ne*, odlučuje svaka obitelj za sebe. Svakako, prije nego što kažemo *ne* potrebno je razmisliti i odvagnuti, kako ne bi stalno mijenjali pravila. Problemi u odgoju vrlo često nastaju jer odrasli dječije *ne* tumače suviše osobno, a nerijetko pomutnju stvara i nerazlikovanje dječjih potreba od dječjih želja. U postavljanju granica već nakon treće godine moramo znati razlikovati dječje želje i potrebe. Djeca često nisu svjesna svojih potreba, ali gotovo uvijek znaju što žele. Ako roditelji samo zadovoljavaju dječje želje, onda djeca odlučuju, za što naravno nisu spremna. Mnogo je faktora koji direktno utječu na sam odgojni proces, između ostalih je tu socioekonomsko stanje društva, društvenja kretanja, sve ono što direktno ili indirektno utječe na roditelje a samim tim i na dijete u njegovom cjelokupnom razvoju.

Postavljanje granica djeci osigurava okruženje u kojem mogu istraživati i učiti o svijetu oko sebe, a onda se i na adekvatan način uklopiti u svoju okolinu. Kako bi djeca mogla znati što roditelji hoće/neće tolerirati, potrebno je da roditelji budu ti koji postavljaju granice, odnosno što dijete smije/ne smije raditi i koje privilegije može za to dobiti ili izgubiti. Najvažnije je da granice i/ili pravila budu jasni, konkretni, prilagođeni dobi i dobro objašnjeni djetetu te da uvažavaju potrebe roditelja, a i djeteta. Naime, ako stalno mijenjamo „pravila igre“ djeca neće znati što se očekuje od njih. Važno je ne popuštati kad dijete moli, plače, viče ili na bilo koji način se protivi pravilima koje ste postavili. Ako popustite, vaše će dijete naučiti da takvim ponašanjem može dobiti što želi i sljedeći put će pribjeći istom.

Pravila je potrebno postavljati u atmosferi ljubavi i prihvaćanja prije nego što se sam problem pojavi. Svakako je poželjno da se pri formiranju granica roditelji usmjere na pozitivan ishod

djetetove suradnje, odnosno na to što će se dogoditi ako se dijete bude ponašalo na željeni način. Kada govorimo o granicama, često se spominje i pojam dosljednost koja je iznimno važan za konačan uspjeh. Roditelji jako često postavljaju mnogobrojna pitanja vezana uz ovu temu : kako postaviti granice; čemu reći **da**, a čemu **ne**; kako izreći granice, a da ne povrijedim dijete; jesu li moje granice pravedene, stroge, razumne; što da radim kad ih dijete ne poštuje ( popustiti, tumačiti, držati prodike, uskraćivati, vikati, kazniti, tući,)? Na pitanje čemu reći **da**, roditelji trebaju sami sebi dati odgovor, na način da se preispitaju do kojih vrijednosti i pravila oni i njihova obitelj drže.

Pritom moramo znati čemu skoro pa nikada ne smijemo reći **ne** a to su osnovne dječje potrebe za hranom, odjećom, obućom, zdravljem, spavanjem, ljubavi i socijalnim odnosima. Svemu ostalom možemo reći **ne** ako smatramo u tom trenutku da je tako najbolje. Kad kažemo **ne** djeca postaju razočarana, tužna, ljuta i počinju plakati. To je normalan način dječjeg reagiranja na frustraciju i treba znati da je očekivano ponašanje kod djece prilikom odrastanja. Kada su djeca ljuta i frustrirana, ne smijemo ih ismijavati, rugati im se, okrivljavati ih (od 2.-5. godine okrivljavanje izravno ugrožava osjećaj osobne vrijednosti i samopoštovanja a svakako ni nakon 5 godine života ne smijemo to raditi djetetu jer time narušavamo onaj temelj dječjeg samopouzdanja koji smo postavili i izgradili zajedno sa njim/om, kritizirati, tješiti, uvjeravati u to da misle/osjećaju krivo ili zaustavljati u iskazivanju emocija, a pogotovo ne mijenjati svoju odluku i ostati dosljedan.

Od iznimne važnosti je dopustiti djetetu da se pomiri s našim “**ne**” i pristane učiniti traženo, te izdržati djetetovu tugu i ljutnju (ono ima pravo na svoje osjećaje, ima pravo biti ljuto i tužno). Sposobnost da odgodi zadovoljenje određenih potreba (želja) temelj su bez kojeg ne možemo preživjeti u svijetu. Dijete koje dobiva sve što poželi čim počne pokazivati ljutnju ili tugu neće razviti emocionalne resurse koji će mu pomoći svladati frustraciju i dosadu. Ako je u obitelji naučilo da će sve biti kako ono želi, ako plače, vrišti, baci se na pod, isto će ponašanje koristiti i u vrtiću što će djetetu otežati socijalizaciju. Primjerice, ukoliko smatrate da dijete ne smije jesti slatkise ili grickalice prije glavnog obroka jer želite da se zdravo hrani, to je vaša odluka i trebate stajati iza nje.

Ako se dijete naljuti kada mu to kažete, prihvatite njegove osjećaje i objasnite »žao mi je što se sada ljutiš, ali ne možeš jesti čokoladu jer ćemo prvo ručati«. Pritom koristite "**ja**" poruke umjesto "**ti**" poruka. "**Ja**" poruke znače otvoren i iskren način komunikacije, dok su "**ti**" poruke procjenjujuće, optužujuće, kritizirajuće i ne daju djetetu potpunu informaciju što roditelj od njega očekuje. Najčešće izazivaju ljutnju, otpor i pobunu. Ponekad moramo malo zastati i zamisliti se kad nam djeca kažu »**ne**« ili »**neću**« da oni tada ne govore protiv nas, kako mi to najčešće shvatamo, nego nam nešto žele poručiti (protestiraju negodovanjem jer se određene situacije ponavljaju, neke odredbe su im često zasmetale ili se ne slažu sa nekim pravilima.

Veoma važna stvar koju ne treba smetnuti s uma jest da su roditelji ti koji moraju biti vođe, a ne djeca. Prvih 18 mjeseci roditelji većini dječjih potreba govore »**da**«, a mnogim svojim »**ne**«,

ali i to vrijedi samo za one najvažnije dječije potrebe. Potom, između prve i pete godine, djeca su preokupirana vlastitim potrebama i željama i upoznavanjem svijeta oko sebe, a roditelji moraju postavljaju jasna pravila i trebaju biti dosljedni u provođenju istih. Nakon 5 godine roditelji komunikacijom tj stalnim razgovorima i susretljivošću postižu i dogovaraju sve ono što se tiče donošenja odluka koje se odnose na dijete, što se nastavlja i u godinama iza, sve dok postoji potreba da usmjeravamo i budemo korektiv u ponašanju djeteta.

Često se roditelji pitaju da li je postavljanje granica kruto i nefleksibilno, no tu treba razlikovati postavljanja granica i davanja naredbi djetetu. Naredbe se najčešće temelje na kazni i negativnim posljedicama zbog dječijeg ponašanja, dok je postavljanje granica usmjereno na pozitivan ishod dječije suradnje gdje se djetetu daje mogućnost da promjeni svoje ponašanje. Primjerice umjesto da djetetu kažemo „Nema televizije dok ne napišeš zadaću!“ bolje je reći: „Čim napišeš zadaću, možeš pogledati crtić-seriju.“

Iako je rečeno isto, poruka koju dijete prima je sasvim drugačija. Granice se ne temelje na strahu kod djeteta od roditeljske kazne, već omogućavaju da dijete doživi pozitivne i negativne posljedice u sigurnom okruženju te da preuzme odgovornost za svoje postupke. Nije dobro djetetu prijetiti i ucjenjivati ga, već ga treba pohvaliti i davati mu privilegije za prihvatljiva ponašanja i objasniti što je neprihvatljivo u njegovom ponašanju prije nego što mu se ukine neka privilegija.

Ukidanje privilegija nikada ne smije ometati zadovoljavanje razvojnih i emocionalnih potreba kod djeteta. Na taj način dijete uči da bude suosjećajno, te da poštuje i sebe i druge. Dijete koje je naučilo poštivati granice, lakše će ih i samo postavljati. Posebno je to važno u tinejdžerskoj dobi, kad treba znati reći ne vršnjacima. Takav odgoj djeteta gradi se na bezuvjetnoj ljubavi, strpljivosti, poštovanju, ohrabrivanju i prihvaćanju djeteta, ali i preuzimanju roditeljske odgovornosti za postavljanje i održavanje jasnih pravila i granica koje se ne prelaze.

Jer sve što utkamo kroz odgoj djetetu, bit će model po kojem će dijete odrastati u dobrog i kvalitetnog čovjeka ili će biti slika roditeljskih propusta u odgojnom procesu.